

Physical education is one of the disciplines, which helps to improve physical, functional and psychological human traits. Mostly physical educators note, that to train humans physical fitness, we should use two ways: to increase physical fitness from a health side – to increase strength, endurance, flexibility, to increase physical fitness from a physical activity side – aerobic endurance, coordinational abilities.

The aim of our study was to describe changes in physical fitness for females students of Kaunas University of Technology in 1998–2006. Every year we have assessed from 735 till 960 female students first year students of Kaunas University of Technology (age average — $18.8 \pm 0,05$). Every year students height, weight have been measured under the standard methods. Physical fitness was assessed by 100 meter running, 1 kilometre running and sit-and-lie down for female students. Students health was evaluated by analysing their medical marks.

The research showed that the number of students that were exempt from physical education have been grown: every sixth female students

have health problems. Also it was established, that average of body mass of female students' increased till 1,5 kg, female students' height increased till 2,03 cm, the average of body mass index fit in optimal standard. The results of female students general endurance, velocity, quickness and the sit-and-lie down test were worse.

The results showed that analysing results of physical fitness, physical development we can value humans' physical fitness deficits and advantages, the analysed results can be used to compare physical fitness results between separate groups, separate course and faculties, the results of evaluation can help to create students' health programmes, to individualize physical load.

Correspondence to: irina.ramanauskiene@ktu.lt

Gauta 2008-05-05

RIZIKOS GRUPĖS VAIKŲ SOCIALINIAI ĮGŪDŽIAI IR VIDINĖ DARNA

R. MALINAUSKAS¹, A. DUMČIENĖ¹, Š. ŠNIRAS¹, J. VYŠNIAUSKYTĖ-RIMKIENĖ², V. MALINAUSKIENĖ³

¹Lietuvos kūno kultūros akademija,

²Vytauto Didžiojo universitetas,

³Kauno medicinos universitetas, Kauno medicinos universiteto Kardiologijos institutas

Raktažodžiai: socialiniai įgūdžiai, vidinė darna, rizikos grupės vaikai.

Santrauka

Tyrimo tikslas – atskleisti rizikos grupės vaikų, padariusių nusikaltimų, socialinių įgūdžių lygį ir įvertinti vidinę darną. Tyrimo metu keliamą hipotezę, kad nuteistų už nužudymus ir įtariamų nužudymu vaikų vidinė darna yra silpnesnė nei nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis ar plėšimais vaikų.

Buvo tiriami 75 15–18 metų suimtieji ir nuteistieji vaikai iš Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų. Tiriamųjų apklausai buvo pasitelktos dvi metodikos: Š. Šnirio ir R. Malinausko socialinių įgūdžių tyrimo klausimynas ir A. Antonovsky metodika vidinei darnai tirti. Matematinės statistikos hipotezėms tikrinti buvo taikomas χ^2 kriterijus. Straipsnyje pateikiamais duomenimis atskleidžiama, kad nuteistų už nužudymus ir įtariamų nužudymu vaikų socialinis įgūdis „nekeršyti“ yra silpnesnis ($p < 0,05$) nei

nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis ar plėšimais vaikų. Nuteistų už nužudymus ir įtariamų nužudymu vaikų vidinė darna yra silpnesnė ($p < 0,05$) nei nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis ar plėšimais vaikų.

ĮVADAS

Pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama rizikos grupės vaikų psichikos sveikatai, vidinei darnai, socialinių įgūdžių problemoms. Rizikos grupės vaikams galima priskirti beglobius vaikus, asocialiose, nedarniose arba nepilnose šeimose gyvenančius vaikus, kurie nuolat patiria psichologinę, fizinę arba seksualinę prievartą, taip pat agresyvius arba bendraamžių atstumtus vaikus bei tuos, kurie padarė nusižengimų ir nusikaltimų [1]. Prosocialioje aplinkoje savęs įtvirtinimo, pripažinimo, užtarimo poreikių rizikos grupės vaikai beveik nepatenkina, dėl to jie išgyvena nuolatinę įtampą ir nepasitenkinimą, jiems būdinga silpna vidinė darna [2].

Tyrimais nustatyta, kad paauglių vidinės darnos rodikliai susiję su daugeliu sveikatos rodiklių: laimingu-

mu, vienišumu, fiziniu aktyvumu, subjektyviu sveikatos vertinimu, polinkiu į depresiją (liūdesiu, bloga nuotaika), nervine įtampa, miego sutrikimais dėl rūpesčių mokykloje [3, 4, 5, 6]. Lietuvoje atlikti tyrimai parodė, kad kiekvienais paauglystės metais didelę vidinę darną turinčių paauglių skaičius mažėja [2], o vidinės darnos mažėjimas lemia didėjančią galimybę paaugliams patekti į rizikos grupę.

Tyrimų, kuriuose būtų siekiama atskleisti, koks rizikos grupės vaikų vidinių jėgų rezervas (kokia jų vidinė darna), kokie jų socialiniai įgūdžiai, – mūsų nuomone, dar stokojama. Dažniausiai tiriami neįgaliųjų asmenų socialinių įgūdžių ugdymo ir jų psichikos sveikatos stiprinimo veiksniai. Jeigu neįgaliems asmenims pastaruoju metu mokslo darbuose buvo skiriamas nemažas dėmesys [7, 8], tai rizikos grupės vaikų socialiniai įgūdžiai ir vidinė darna netyrinėjami, nors tokių tyrimų būtinumas neabejotinas, kadangi vidinės darnos nebuvimas dažnai yra vaikų smurto agresijos apraiškų priežaida [9]. Todėl keliamas toks probleminis klausimas – ar skiriasi rizikos grupės vaikų, padariusių nužudymus, ir vogusių ar plėšusių vaikų socialiniai įgūdžiai bei vidinė darna? Tikėtina, kad nuteistų už nužudymus ir įtariamų nužudymu vaikų vidinė darna yra silpnesnė nei nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis ar plėšimais vaikų.

Tyrimo tikslas – atskleisti rizikos grupės vaikų, padariusių nusikaltimų, socialinių įgūdžių lygį ir vidinę darną.

Uždaviniai:

1. Ištirti rizikos grupės vaikų (nuteistų už nužudymus ir įtariamų nužudymu vaikų bei nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis ar plėšimais vaikų) socialinių įgūdžių lygį.

2. Įvertinti rizikos grupės vaikų (nuteistų už nužudymus ir įtariamų nužudymu vaikų bei nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis ar plėšimais vaikų) vidinę darną.

TYRIMO OBJEKTAS IR METODAI

Buvo tiriami 75 15–18 metų suimtieji ir nuteistieji vaikai iš Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų, nes jie priklauso rizikos grupei dėl padarytų nusikaltimų: nužudymų, vagysčių ar plėšimų. Klausimynus užpildė 38 nuteisti už nužudymus arba įtariamai nužudymu vaikai ir 37 nuteisti už vagystes ar plėšimus arba įtariamai vagystėmis ar plėšimais vaikai. Apklausos metu visa informacija surinkta iš pačių tiriamųjų. Apklausai buvo pasitelktos dvi metodikos. Socialiniams įgūdžiams vertinti buvo taikomas Š. Šnoro ir R. Malinausko dorovinių socialinių įgūdžių (įgūdžių,

susijusių su visuomenei priimtų normų ir taisyklių laikymusi) klausimynas, parengtas remiantis moksleivių elgesio tyrimo faktorinės analizės duomenimis [10]. Tiriami šie doroviniai socialiniai įgūdžiai: paguosti, padėti, neapsimetinėti, neapgaušinti, nežeminti, nekeršyti, laikytis duoto žodžio, atsakyti už savo veiksmus. Vertinamas įgūdžių lygis (skiriami trys rodiklių laipsniai: žemas, vidutinis, aukštas). Dorovinių socialinių įgūdžių klausimyno validumas ir patikimumas pakankamai apribuotas [11].

A. Antonovsky [12] metodika parodo asmens vidinę darną (darnos jausmą). Tyrimui pasitelkėme modifikuotą metodiką, kurią sudaro 3 klausimai [13]. Atsakymai vertinami 3 balų sistema. Surinkus 0 balų yra stipri vidinė darna, 1–2 balai reiškia vidutiniškai būdingą darnos jausmą, o 3 ir daugiau balų reiškia silpną vidinę darną. Klausimyno klausimai buvo adaptuoti, klausimyno vertimo kokybę įvertinta. Klausimyno vidinis suderinamumas apskaičiuotas pagal Cronbach alfa rodiklį (0,83).

Matematinės statistikos hipotezėms tikrinti buvo taikomas χ^2 kriterijus.

REZULTATAI

Tyrimo rezultatai apie rizikos grupės vaikų socialinius įgūdžius pateikti 1 lentelėje. Nustatyta, kad pusė tiriamųjų (nuo 48,65 proc. iki 57,89 proc.) pripažino, kad jiems būdingas žemas šių socialinių įgūdžių lygis: paguosti, neapsimetinėti, neapgaušinti, nežeminti. Tai reiškia, kad rizikos grupės vaikams (tiek nuteistiems už nužudymus ir įtariamais nužudymu, tiek nuteistiems už vagystes arba plėšimus ir įtariamais vagystėmis ar plėšimais) labiausiai būdingas žemas socialinių įgūdžių lygis. Didžiausias žemo dorovinių įgūdžių lygio procentas (63,16 proc.) būdingas nuteistiems už nužudymus ir įtariamais nužudymu vaikams, kai jie vertino įgūdį *nekeršyti*. Tai vienintelis atvejis, kai nuteisti už nužudymus ir įtariamai nužudymu vaikai statistiškai patikimai ($p < 0,05$) skyrėsi nuo nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis arba plėšimais vaikų. Tiek nuteisti už nužudymus ir įtariamai nužudymu vaikai bei nuteisti už vagystes arba plėšimus ir įtariamai vagystėmis ar plėšimais vaikai aukščiausiai vertino įgūdžio *atsakyti už savo veiksmus* lygį (atitinkamai 23,68 proc. bei 21,62 proc.). Pati mažiausia tiriamųjų dalis (2,63 proc.) buvo nuteisti už nužudymus ir įtariamai nužudymais vaikai, kurie įvertino savo socialinių įgūdžių lygį kaip aukštą. Atkreiptinas dėmesys, kad dviem atvejais tik trečdalis rizikos grupės vaikų nurodė žemą įgūdžių lygį, t. y., kai vertino įgūdį *atsakyti už savo veiksmus* ir įgūdį *laikytis duoto žodžio*.

1 lentelė. Tiriamųjų skirstinys pagal socialinių įgūdžių lygį (procentais).

Socialinių įgūdžių lygis					
Socialiniai įgūdžiai	Rizikos vaikų grupė	Žemas	Vidutinis	Aukštas	$\chi^2(2)$ ir p
Paguosti	1	50,00	36,84	13,16	0,50
	2	48,65	32,43	18,92	p>0,05
Padėti	1	42,11	50,00	7,89	0,42
	2	45,95	43,24	10,81	p>0,05
Neapsimetinėti	1	57,89	39,47	2,63	1,25
	2	50,00	42,11	7,89	p>0,05
Neapgaujinėti	1	55,26	36,84	7,89	0,94
	2	45,95	40,54	13,51	p>0,05
Nežeminti	1	55,26	39,47	5,26	0,34
	2	48,65	45,95	5,41	p>0,05
Nekeršyti	1	63,16	34,21	2,63	6,72
	2	37,84	45,95	16,22	p<0,05
Laikytis duoto žodžio	1	34,21	44,74	21,05	0,12
	2	32,43	48,65	18,92	p>0,05
Atsakyti už savo veiksmus	1	31,58	44,74	23,68	0,12
	2	29,73	48,65	21,62	p>0,05

Pastaba: 1 – nuteisti už nužudymus ir įtariamai nužudymu vaikai (n=38);

2 – nuteisti už vagystes arba plėšimus ir įtariamai vagystėmis arba plėšimais vaikai (n=37).

Vidinės darnos tyrimo duomenimis nustatyta (2 lentelė), kad silpna vidinė darna būdinga pusei (50,00 proc.) nuteistų už nužudymus ir įtariamų nužudymu vaikų ir 24,32 proc. nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis arba plėšimais vaikų.

47,37 proc. nuteistų už nužudymus ir įtariamų nužudymu vaikų būdinga vidutinė vidinė darna, ir 2,63 proc. šių tiriamųjų buvo būdinga stipri vidinė darna (2 lentelė). Galima teigti, kad vidinės darnos komponento – gebėjimo kontroliuoti situaciją – nebuvimas turėjo įtakos nusikaltimo padarymui. 64,86 proc. nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis ar plėšimais vaikų nurodė, kad jiems būdinga vidutinė darna. Palyginus nuteistų už nužudymus ir įtariamų nužudymu vaikų bei nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis arba plėšimais vaikų vidinės darnos duomenis paaiškėjo, kad pagal vidinę darną šios tiriamųjų grupės skiriasi (p<0,05): nuteistų už nužudymus ir įtariamų nužudymu vaikų vidinė darna yra silpnesnė (p<0,05) nei nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis ar plėšimais vaikų.

REZULTATŲ APTARIMAS

Apibendrinami atlikto tyrimo rezultatus galime teigti, kad darbo pradžioje iškelta hipotezė pasitvirtino. Gauti tyrimo duomenys patvirtina kitų tyrimų rezultatus, kad nuteistiems rizikos grupės vaikams būdingi nepakankami socialiniai įgūdžiai ir emocinės pusiausvyros stoka [14]. Šio tyrimo išvados atitinka tyrimo apie nuteistuosius duomenis, kad asmenų, nuteistų iki gyvos galvos už nužudymus, savijauta ir emocinė būseną

2 lentelė. Tiriamųjų skirstinys pagal vidinę darną (procentais).

Tiriamieji	Vidinė darna		
	Silpna	Vidutinė	Stipri
Nuteisti už nužudymus ir įtariamai nužudymu vaikai, n=38	50,00	47,37	2,63
Nuteisti už vagystes arba plėšimus ir įtariamai vagystėmis arba plėšimais vaikai, n=37	24,32	64,86	10,81

$\chi^2=6,22$; $df=2$; $p<0,05$

statistiškai patikimai blogesnė nei asmenų, nuteistų už vagystes [15]. Mūsų ir A. Pociaus [15] tyrimų duomenimis, pusė nuteistų už nužudymus pasižymi silpna vidine darna arba bloga savijauta. Šio tyrimo išvados taip pat neprieštaruoja kitų tyrėjų [16] teiginiui, kad individams, kuriems būdinga silpna vidinė darna, trūksta socialinių įgūdžių arba jie yra netobuli.

Šio tyrimo rezultatai atskleidė faktą, kad nuteistiesiems ir suimtiesiems vaikams būdinga silpna vidinė darna, o tai gali apsunkinti jų tolesnę socialinę adaptaciją, todėl pritariame kitų tyrėjų išvadoms [17, 18], kad rizikos grupės vaikų socialinės adaptacijos problemos vaikystėje gali sukelti psichinės sveikatos problemas vėlesniame gyvenime, o socialinių įgūdžių trūkumas – elgesio sutrikimus, pvz., agresiją ir asocialų elgesį [19, 20].

Rizikos grupės vaikų vidinės darnos tyrimo rezultatai rodo, kad vidinės darnos koncepcija bei jos tyrimo metodika gali būti adekvačiai taikoma tiriant rizikos grupės vaikų psichoemocinę būseną, nustatant bei prognozuojant psichologines rizikos grupės vaikų problemas. Manoma, kad būtų naudinga pratęsti šios srities tyrimus, atliekant juos su rizikos grupės vaikais iš globos įstaigų, socializacijos centrų ir jaunimo mokyklų.

IŠVADOS

1. Nuteistų už nužudymus ir įtariamų nužudymu vaikų socialinis įgūdis *nekeršyti* yra statistiškai patikimai (p<0,05) silpnesnis nei nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis arba plėšimais vaikų.

2. Nuteistų už nužudymus ir įtariamų nužudymu vaikų vidinė darna yra silpnesnė (p<0,05) nei nuteistų už vagystes arba plėšimus ir įtariamų vagystėmis arba plėšimais vaikų.

Tyrimą rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas (Sutarties Nr. T-15/08).

Literatūra

1. Ignatavičienė S., Žukauskienė R. Rizikos grupės vaikai. Metodinės rekomendacijos pedagogams. Vilnius: LR švietimo ir mokslo ministerija, 1999.

2. Didžiokienė A., Žemaitienė N. Psychological state of abused children of risk group. *Medicina*, 2005; 41:59–66.
3. Malinauskas R., Dumčienė, A., Jaščaninas, J., Sipavičienė, S. Peculiarities of mental health of adolescents involved in sports. *Antropomotoryka*, 2006;35:27–32.
4. Malinauskas R., Malinauskienė V. Sportuojančių jaunuolių psichikos sveikata ir vidinė darna. *Sveikatos mokslai*, 2007;3(50):936–938.
5. Vareikienė I., Malinauskienė, V. Moksleivių mokykloje patiriamo priekabiavimo, konfliktų, smurto šeimoje ir psichologinės būsenos sąsajos. *Visuomenės sveikata*, 2007a;1(36):10–15.
6. Vareikienė I., Malinauskienė, V. Priekabiavimo mokykloje, konfliktų šeimoje ir moksleivių sveikatos sutrikimų sąsajos. *Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas*, 2007b;11(4):257–262.
7. Raudeliūnaitė R. Paauglių, turinčių regėjimo neįgalumą ir jo neturinčių, socialinių įgūdžių lygmens ypatumai: lyginamasis aspektas. *Acta paedagogica Vilnensia*, 2006;16:154–165.
8. Raudeliūnaitė R. Pedagogų gebėjimai kaip sutrikusio regėjimo paauglių socialinių įgūdžių ugdymo sąlyga. *Specialusis ugdymas*, 2007;1(16):140–150.
9. Mercy K.E., Dahlberg J.A., Zwi L.L. The world report on violence and health. *Lancet*, 2002;360(9339):1076–1083.
10. Šniras Š., Malinauskas R. Moral skills of schoolchildren. *Social Behavior and Personality*. 2005;33(4):383–389.
11. Šniras Š., Malinauskas R. Moksleivių dorovinių įgūdžių tyrimo ypatumai. *Ugdymo psichologija*, 2004;11–12:119–124.
12. Antonovsky A. The structure and properties of the Sense of Coherence Scale. *Soc Sci Med*. 1993;36:725–733.
13. Lindfors P., Lundberg O., Lundberg U. Sense of coherence and biomarkers of health in 43-year old women. *Int J Beh Med*, 2005;12(2):98–102.
14. Jatkevičius A. Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija. *Daktaro disertacija*. Vilnius: VU, 2003.
15. Pocius A. Asmenų, nuteistų iki gyvos galvos už nužudymus, ir asmenų, nuteistų už vagystes, savijautos ir emocinės būsenos palyginimas. *Sveikatos mokslai*, 2007;3(50):894–897.
16. Cartwright-Hatton, S; Hodges, L; Porter, J. Social anxiety in childhood: the relationship with self and observer rated social skills. *J Child Psychol Psychiatry*, 2003;44(5):737–742.
17. Miller, W. R., & Wilbourne, P.L. Mesa Grande: A methodological analysis of clinical trials of treatments for alcohol use disorders. *Addiction*, 2002;97:265–277.

18. Mostow, A.J., Izard C.E. Christopher S.F., Trentacosta J. Modeling emotional, cognitive, and behavioral predictors of peer acceptance. *Child Development*, 2002; 73(6):1775–1785.

19. Epstein, J.A., Botvin, G.J., Spoth, R.L. Which psychosocial factors are related to drinking among rural adolescents? *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 2003;13:19–35.

20. Epstein, J.A., Griffin, K.W., Botvin, G.J. Efficacy, self-derogation, and alcohol use among inner-city adolescents: Gender matters. *Journal of Youth & Adolescence*, 2004;33:159–166.

SOCIAL SKILLS AND SENSE OF COHERENCE AMONG CHILDREN AT RISK

R. Malinauskas, A. Dumčienė, Š. Šniras, J. Vyšniauskytė-Rimkienė, V. Malinauskienė

Summary

Key words: social skills, sense of coherence, children at risk.

The objective of the study – to evaluate the level of social skills and sense of coherence among imprisoned children at risk. The hypothesis of the study was that sense of coherence level among jailed and suspected murders was lower as compared to jailed and suspected thievings and hijackers.

The sample consisted of 75 15–18 year old arrested and jailed children in the Kaunas Juvenile Remand Prison and Correction House. The data were collected according to Šniras and Malinauskas social skills' questionnaire and brief instrument of Antonovsky's scale. Antonovsky's method was meant to determine the sense of coherence. The hypotheses of mathematical statistics were tested by the χ^2 test. Our results indicated that the social skill not to revenge was weaker ($p<0.05$) among jailed and suspected murders as compared to jailed and suspected thievings and hijackers. The sense of coherence was weaker among jailed and suspected murders as compared to jailed and suspected thievings and hijackers as well.

Correspondence to: r.malinauskas@lkka.lt

Gauta 2008-05-06

